

Міністерство освіти і науки України
Управління у справах сім'ї та молоді
Харківської обласної державної адміністрації
Харківська обласна студентська рада
Спілка жінок України
Конгрес ділових жінок України
Рада ректорів ВНЗ Харківського регіону
Народна українська академія

НОВА ІДЕОЛОГІЯ СІМ'І ТА СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Програма та матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
26 листопада 2009 року

Харків
Видавництво НУА
2009

УДК 316.356.2(063)
ББК 60.561.51я431
Н72

Редакційна колегія:

Астахова В. І., д-р іст. наук (відп. ред.); *Астахова К. В.*, д-р іст. наук; *Белова Л. О.*, д-р соціол. наук; *Герасіна Л. М.*, д-р соціол. наук; *Довгаль О. А.*, д-р екон. наук; *Сокурянська Л. Г.*, д-р соціол. наук; *Михайльова К. Г.*, д-р соціол. наук; *Подольська Є. А.*, д-р соціол. наук; *Сидоренко О. Л.*, д-р соціол. наук; *Сухіна В. Ф.*, д-р філос. наук; *Яременко О. Л.*, д-р екон. наук.

Н72 **Нова ідеологія сім'ї та сімейних відносин** : прогр. та матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 26 листоп. 2009 р. / М-во освіти і науки України, Упр. у справах сім'ї та молоді Харк. облдержадмін., Нар. укр. акад. [та ін. ; редкол.: Астахова В. І. (відп. ред.) та ін.]. — Х. : Вид-во НУА, 2009. — 128 с.

У матеріалах представлено позиції вітчизняних учених — соціологів, філософів, істориків, психологів, медиків, представників владних структур та жіночих організацій на проблеми сім'ї в сучасному соціумі та особливості їх розв'язання в умовах соціальних трансформацій.

Для науковців, викладачів, студентів, працівників державних органів.

УДК 316.356.2(063)
ББК 60.561.51я431

© Народна українська академія, 2009

Мета конференції

Проаналізувати погляди фахівців — соціологів, філософів, істориків, психологів, медиків, представників жіночих і міжнародних організацій на проблеми сучасної молоді сім'ї і виробити практичні рекомендації щодо організації просвітницької і виховної роботи в молодіжному середовищі у напрямі формування високоморального, відповідального ставлення до проблем життєдіяльності сім'ї і зміцнення родинних цінностей і традицій.

Регламент роботи

10.00–12.00 Пролог. Постановчі доповіді
12.00–13.00 Обід
13.00–14.30 Монологи корифеїв
15.00–17.00 «Круглий стіл» учасників конференції

Порядок роботи

Постановча доповідь — до 45 хвилин
Монологи корифеїв — до 20 хвилин
Виступи за «круглим столом» — до 10 хвилин
Участь в дискусіях — до 5 хвилин

Робочі мови конференції:

українська, російська, англійська

Конференція проводиться на базі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» за адресою: м. Харків, вул. Лермонтовська, 27 (м. Пушкінська).

Телефони оргкомітету:

тел./факс (057) 714-92-62; тел. (057) 716-44-05

e-mail: nio@nua.kharkov.ua

<i>Зверко Т. В., Гонченко А. А.</i> Брачно-семейные установки современной молодежи	50
<i>Иванова К. А., Мелентьева Т. Н.</i> Проблемы формирования молодой семьи	52
<i>Коломієць В. П., Маркова М. В.</i> До проблеми психологічного консультування з профілактики порушення функціонування молодшої сім'ї	54
<i>Колотова Л. В.</i> К вопросу о роли детей в первичной социализации	58
<i>Кочемировська О. О.</i> Корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї, як необхідний елемент системи протидії сімейному насильству	60
<i>Кравчук П. Ф., Каменева Т. Н.</i> Брачно-семейные отношения в современном обществе	62
<i>Кужель І. Р.</i> Щодо психодинаміки психологічного реагування членів родини онкологічних хворих у термінальній стадії захворювання	64
<i>Курило В. О.</i> До проблеми вивчення феномена подружньої дезадаптації	66
<i>Лисаченко В. Е.</i> Екологічна ідеологія сім'ї	68
<i>Майструк Н. О.</i> Трансформація шлюбно-сімейних відносин за часів глобалізованого модерну та постмодерну	71
<i>Маркова М. В.</i> Загальні тенденції сексуальної поведінки та формування сім'ї української та європейської молоді	74
<i>Маркова М. В., Кришталь Є. В.</i> До проблеми державної підтримки збереження сімейних цінностей в українському суспільстві	78
<i>Меркулова И. Н.</i> Реклама как фактор социального воспроизводства стереотипов внутрисемейных отношений	82
<i>Михайлева Е. Г.</i> Идентификация в конструировании семьи в современных условиях: влияние внутренних и внешних детерминант	84

<i>Мушинская О. В.</i> Психопрофилактическая и психокоррекционная работа с подростками и их семьями в современных условиях	86
<i>Назаренко Н. В.</i> Влияние семьи на профессиональный выбор человека	88
<i>Ніконова О. Ю.</i> Зміна гендерної ідентичності співзалежних членів сім'ї	92
<i>Овакимян О. С.</i> Пробный брак как форма добрачного поведения (мнение студентов)	96
<i>Ожійова О. М.</i> Соціальні контури родинного насильства відносно дитини	98
<i>Подольская Е. А.</i> Кризисное сознание как барьер модернизации семьи	100
<i>Подольская Т. В.</i> Функциональное назначение семьи в контексте социальных трансформаций	102
<i>Савка В. Є.</i> Сімейна політика: сучасні підходи	105
<i>Силласте Г. Г.</i> Профессиональная мобильность и социальная адаптация молодых родителей на рынке труда столичного мегаполиса	107
<i>Слесик К. М., Губіна С. Л.</i> Управління процесом формування гендерної культури лідерів учнівського самоврядування	111
<i>Сябренко Г. П.</i> Сексуальна дезадаптація як предиктор психологічного неблагополуччя у подружжів похилого віку	113
<i>Усик Е. Ю., Могильная Н. Л.</i> Семья в контексте социально-экономических изменений	115
<i>Христова Г. О.</i> Впровадження концепції криміналізації сімейного насильства в Україні	117
<i>Чаговець Л. Б.</i> З родини йде життя до людини	119
<i>Чибисова Н. Г.</i> Семья и нравственный мир ребенка	121
<i>Шевченко Н. В.</i> Семейное воспитание в современных реалиях	123

шиєся когдa-тo мeчтy, пyтeм нaв'язyвaнн'я рeбeнкy «прaвиль- нyx» шaгoв в жизнi. Кaк рeзyльтaт, дeтi вибирaють прoфeс- сioнaльний пyть, кoтoрий в кoнeчнoм iтoгe мoжeт привeсти к пoлнoмy рaзoчaрoвaннy в вибрaннoй прoфeсcii. Либo жe, нa oбoрoт, дeтi yстaють oт пoстoяннoї oпeки co стoрoни рoдитeлeй i вибирaють пoзицiю – «aнтисцeнaрий», тo eсть пoстyпaють нaзлo рoдитeл'ям, в coвeршeннo дрyгoe виcшee yчeбнe зaвeдeннe, i iдyт рaбoтaт'ь дaльшe пo тoй спeциaль- нoстi, кoтoрa в iтoгe мoжeт им i нe пoнрaв'ит'ься.

Тaким oбрaзoм, зн'я o рoлi свoгo вл'янн'я нa мiрoвoс- пр'яттe рeбeнкa, нa eгo прoфeсcioнaльнe стaнoвлeннe, рoдитeлi дoлжнi грaмoтнo пoстрoити систeмy вoспитaнн'я, oкaзyвaя eмy (рeбeнкy) психoлoгiчeскyю пoддeржкy, прoявляя зaинтeрeсoвaннoст'ь i вн'мaтeльнoст'ь.

ЗМІНА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СПІВЗАЛЕЖНИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї

Ніконова Олена Юріївна

Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

Співзалежність – це цілісна модифікація поведінки і свідомості, зумовлена присутністю в контексті з індивідом залежного суб'єкта [1]. Якщо залежна людина залишається такою, перебуваючи у стосунках з ким-небудь, то дані стосунки мають характер співзалежних. В іншому випадку (процес одужання, позбавлення від залежності) констатувати співзалежність члена сім'ї не можна. Співзалежність є однією із найпоширеніших проблем. За даними Бері і Джен Уайнхолд, співзалежними є близько 98% населення [5].

Гендерний аспект був включений до проблематики співзалежності історично у зв'язку з тим, що більшість перших досліджень співзалежності були проведені на жінках – дружинах алкоголіків і наркозалежних [5]. При цьому безпо-

середньо порівняльні гендерні дослідження співзалежних стали проводитися лише в останнє десятиліття.

Було відмічено, що жінки більш схильні до співзалежності, ніж чоловіки, тому що деякі психологічні характеристики жінок, на відміну від чоловіків, фактично збігаються з характеристикою співзалежної особистості. Зокрема, в характеристиках співзалежних можна виявити такі якості, як альтруїзм, конформізм, залежність, жертвність позиції, низька опірність стресу, низька самоповага, суперечливе ставлення до партнера, зовнішній локус-контроль та інші характеристики. З іншого боку, характеристики співзалежних також містять описи, більш відповідні маскулінному типу: недовірливість, скептицизм, агресія, тотальна відповідальність. Причому агресія і тотальна відповідальність – головні ознаки, хоча є скоріш маскулініними особливостями.

У тих дослідженнях, де співзалежність розглядається у гендерному аспекті, характеристики співзалежних чоловіків повністю позбавлені типових для співзалежних маскуліних ознак. Співзалежні чоловіки мають відсторонену позицію, схильні до обвинувачення (екстернальність) [1], ідеалізують сім'ю, імпульсивні, схильні до фантазійної сексуальності [2], орієнтовані на допомогу ззовні [2]. Таким чином, співзалежні чоловіки характеризуються в основному фемінними якостями.

Щоб зрозуміти причину наявності маскуліних характеристик у співзалежних жінок і фемінність співзалежних чоловіків, необхідно звернутися до понять гендерної ідентичності та гендерної ролі. Гендерна ідентичність, у найбільш загальному сенсі, – це усвідомлення своєї належності до чоловічої або жіночої статі через типові характеристики. Гендерна роль – це «набір очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків і жінок». Гендерна ідентичність формується на основі нормативних очікувань і розпоряджень, які отримує дитина, тобто гендерної ролі. У дорослому віці, коли гендерна ідентичність вже сформована, відбувається зворотний процес, і гендерна роль стає зовнішнім виразом і демонстрацією гендерної ідентичності, при цьому навіть у дорослому віці зміна гендер-

ної ідентичності відбувається тільки під впливом соціальних чинників [3].

Аналіз характеристик співзалежних особистостей дозволяє припустити у них сильно виражену фемінну гендерну ідентичність. Співзалежні усвідомлюють себе дбайливими, доброзичливими, альтруїстичними, відповідальними, терплячими і т. д. Ідентичність співзалежних у більшості випадків фемінна. Однак на рівні гендерної ролі можна спостерігати зовсім іншу характеристику. Співзалежні недовірливі, агресивні, замкнуті, фрустровані, тобто, здебільшого, маскулінні. Рольовий діапазон співзалежних характеризується маскулініними ролями.

Таким чином, ми можемо спостерігати конфлікт між гендерною ідентичністю співзалежних та їх соціальною роллю.

Відзначимо, що такий стан продиктовано не тільки і не стільки особистістю самого співзалежного, скільки соціальною ситуацією, до якої він включений. Життя з адиктом вимагає жіночого характеру та чоловічої руки. Розвиток співзалежних стосунків вимагає зміни ставлення до самого себе та ідентичності, що у жінок призводить до вихолощування почуттів. Жінка позбавляється особистісного ресурсу своєї поведінки за рахунок втрати колишньої ідентичності. При цьому об'єктивні стосунки, підлеглі маскуліній ролі, формують нову ідентичність – маскуліну. Таким чином, на нашу думку, гендерна ідентичність співзалежної жінки трансформується з фемінної в маскуліну. Відбувається збіднення та охолодження почуттів, частішають спалахи агресії, локус контролю змінюється на маскуліний – внутрішній, що виявляється в самозвинуваченнях, внутрішньому стражданні. Особистісні зміни співзалежних жінок, таким чином, починаються зі зміни їх ролі в сім'ї.

Наші припущення підтверджуються даними, що свідчать про те, що у осіб, схильних до агресії, статевої ролі ідентичність або недиференційована, або суперечлива [4]. Симбіотичні співзалежні стосунки призводять до ідентифікації

і ототожнення дружини з чоловіком, появи у неї владності і агресивності.

Співзалежний чоловік потрапляє в іншу ситуацію. Від нього також вимагається жіночність характеру і мужність поведінки, проте маскулінна ідентичність входить у суперечність з цим положенням. Рухомий суперечністю чоловік формує суперечливу установку до дружини. Суперечність, як рушійний чинник стосунків, додає чоловікам фемінності: тривожність, занепокоєння, пошук підтримки, нестійка емоційна сфера, розпач, чергування гніву та смирення. Таким чином, у чоловіків, на відміну від жінок, риси співзалежності виникають як результат внутрішньої суперечності.

Підтвердження цьому припущенню знаходимо в описах гендерних відмінностей співзалежних особистостей [1; 2; 4].

Таким чином, ми можемо сформулювати такі гіпотези:

1. Під впливом співзалежних стосунків жінки маскулінізуються. Цей процес відбувається внаслідок розмиття фемінної ідентичності та формування нової під впливом маскуліної ролі (яка неминуча в співзалежних стосунках).

2. Під впливом співзалежних стосунків чоловіки фемінізуються. Цей процес породжений суперечністю між розмитою маскуліною ідентичністю, яка замінюється фемінною, і виконанням чоловічої ролі.

На основі даних припущень можна стверджувати, що особистісні зміни співзалежних жінок пов'язані з гомеостатичною зміною гендерної ідентичності услід за необхідністю виконувати маскулінізовану роль, а особистісні зміни співзалежних чоловіків пов'язані з гетеростатичними процесами, викликаними суперечністю у ставленні до самого себе.

Список літератури

1. Березин С. В. Психология наркотической зависимости и созависимости : монография / С. В. Березин, К. С. Лисецкий, Е. А. Назаров. – М. : МПА, 2001. – 191 с.
2. Жидко М. Є. Особистісні чинники формування відносин подружньої співзалежності у чоловіків / М. Є. Жидко // Наук. зап. ін-ту

психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. — К. : Главник, 2005. — Вип. 26, у 4 т. Том 2. — С. 71–76.

3. Келли Г. Ф. Основи сучасної сексології / Г. Ф. Келли. — СПб. : Питер, 2000. — 896 с.

4. Коцар А. В. Особливості психосексуального розвитку жінок, великих невротом і знаходячихся в стосунках шлюбної залежності : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.04 / А. В. Коцар ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2002. — 194 с.

5. Уайнхолд Б. Освобождение от созависимости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд ; под ред. В. М. Бондаровской, Т. В. Кульбачки ; пер. с англ. А. Г. Чеславской. — М. : Класс, 2008. — 224 с. — (Б-ка психологии и психотерапии. — Вып. 103).

ПРОБНЫЙ БРАК КАК ФОРМА ДОБРАЧНОГО ПОВЕДЕНИЯ (МНЕНИЕ СТУДЕНТОВ)

Овакимьян Ольга Сергеевна

кандидат социологических наук

Народная украинская академия

Ценности семьи и семейных отношений всегда были присущи украинскому народу, а создание семьи, рождение и достойное воспитание детей признавалось одной из самых важных обязанностей. Мы вынуждены согласиться с тем, что современные условия развития Украины способствуют постепенному утрачиванию семьей своего общественного значения. Такая ситуация неизбежно накладывает отпечаток на желание людей создавать семью традиционного типа, в том числе утрачивается потребность в заключении традиционного брака, заменяя его новыми моделями семейных отношений: сезонный, открытый, гостевой, пробный брак и др.

Добрачное поведение студентов представляет для социолога особый предмет исследования, так как в результате него, несомненно, закладываются основные моменты будущих брачных отношений молодежи. Более того, отношение студенческой молодежи к добрачным связям непосредственно

сказывается на дальнейших качественных и количественных показателях будущего поколения.

Хотелось бы особенно отметить, что оценка некоторых традиционно осуждаемых явлений сегодня пересматривается, они отрицаются уже не так безусловно. С определенной долей позитивности участники опроса по проекту «Студент XXI века» выразили свое отношение к добрачным половым связям (Опрос студентов украинских вузов в рамках проекта «Студент XXI века», инициируемого Харьковским гуманитарным университетом «Народная украинская академия» (n = 2775)). В той или иной степени допустимым это явление общественной жизни считают 66,7% студентов. В литературе факт растущего положительного отношения к добрачным связям расценивается как свидетельство изменения социальных функций семьи и брака, их роли в жизни личности, как неотъемлемая черта процесса модернизации добрачного поведения молодежи в целом.

Как же относятся сами студенты к пробным бракам? Следует отметить, что само появление пробного брака в обществе многие связывают в первую очередь с социокультурными особенностями юношеского возраста и ранней молодости. Предпочтение молодыми людьми пробного брака нередко связывают с тем, что увеличение продолжительности периода получения образования и отсрочка начала профессиональной деятельности обуславливают и отсрочку в принятии всей полноты ответственности за семью и воспитание детей. Причем общественное отношение к пробному браку в большинстве своем — положительное, так как в нем усматривается возможность профилактики и предупреждения разводов как следствия недостаточно обдуманных браков.

Результаты исследований последних лет свидетельствуют о том, что преобладающими мотивами вступления в пробный брак современных студентов являются мотивы, отражающие эгоцентрическую направленность личности. То есть студенты, вступая в пробный брак, в первую очередь преследуют цель накопления личного опыта в семейной жизни, быту, получение